

ністративного видів культур. Перспективи подальших досліджень вбачаються в детальнішому вивченні процесу формування культурної компетентності з урахуванням усього спектра культур (субкультур), які впливають на професійну культуру державних службовців.

Література

1. Беляцкий Н.П. Основы лидерства : учебник / Н.П. Беляцкий. – Мн. : БГЭУ, 2006. – 268 с.
2. Блинов А.О. Управление персоналом : учебник / А.О. Блинов, Х.И. Кайтаева. – М. : Элит, 2007. – 392 с.
3. Бутирська Т. Культура державного будівництва в Україні: стан наукової проблеми / Т. Бутирська // Вісник НАДУ. – 2005. – № 4. – С. 9–15.
4. Войтович Р. Культура та стиль діяльності державно-управлінського персоналу в перехідний період / Р. Войтович // Вісник УАДУ. – 1999. – № 1. – С. 194–201.
5. Воронько Л. Культура праці державного службовця: спроба понятійного визначення / Л. Воронько // Вісник УАДУ. – 2001. – № 3. – С. 306–316.
6. Гудима Н. Принципи відкритості і прозорості та їх реалізація в державному управлінні України / Н. Гудима // Вісник НАДУ. – 2005. – № 3. – С. 78–84.
7. Зинченко Г.П. Социология управления / Г.П. Зинченко. – Ростов н/Д. : Феникс, 2004. – 384 с.
8. Карлова В. Реформування управлінських структур у сфері культури як необхідна умова створення дієвих механізмів реалізації державної культурної політики / В. Карлова // Вісник УАДУ. – 2002. – № 3. – С. 315–320.
9. Козаков В. Взаємодія як організаційний принцип та ціннісний критерій державного управління / В. Козаков // Вісник НАДУ. – 2006. – № 3. – С. 179–188.
10. Корпоративна культура : навч. посіб. / Г.Л. Хаєт, О.Л. Єськов, Л.Г. Хаєт та ін. – К. : Центр навч. літератури, 2003. – 403 с.
11. Навчальна підготовка державних службовців до інтернаціоналізації : док-ти міжнар. семінару SIGMA, (Будапешт, 22–23 травня 1995 р.) / [пер. з англ. В.В. Шульги]. – К. : Вид-во УАДУ, 2000. – 124 с.
12. Нижник Н. Політична культура державних службовців / Ніна Нижник // Етика поведінки державних службовців. – К. : Асоц. держ. службовців, 1999. – 39 с.
13. Нинюк М. Особливості формування моральної культури державних службовців як різновиду професійної етики / М. Нинюк // Вісник УАДУ. – 2001. – № 4. – С. 395–399.
14. Пірен М. Проблеми духовності в системі управлінської культури політико-владної еліти в сучасній Україні / М. Пірен // Вісник НАДУ. – 2006. – № 4. – С. 157–167.
15. Рудакевич М. Досвід трансформування етики державних службовців Франції у контексті нової управлінської парадигми / М. Рудакевич // Управління сучасним містом. – 2006. – № 1–2/1–6 (21–22). – С. 53–57.
16. Філіповський В. Проблеми ефективності державної служби / В. Філіповський // Вісник державної служби України. – 1995. – № 2. – С. 70–75.
17. Храмов В.О. Основи управління персоналом : навч.-метод. посіб. / В.О. Храмов, А.П. Бовтрук. – К. : МАУП, 2001. – 112 с.
18. Ціннісні пріоритети державного управління в Україні : конспект лекцій / В.А. Ребало, В.М. Козаков, В.А. Шахов та ін. ; за [заг. ред. О.Ю. Оболенського, С.В. Сьоміна та ін.]. – К. : Вид-во НАДУ, 2007. – 48 с.
19. Чемерис А. Системний підхід до проблеми реформування державного управління / А. Чемерис, М. Лесечко // Вісник УАДУ. – 2001. – № 3. – С. 12–21.
20. Шпекторенко І.В. Професійна мобільність державного службовця : монографія / І.В. Шпекторенко. – Дніпропетровськ : Моноліт, 2009. – 242 с.
21. Яроміч С. Організаційна культура державної служби й імідж державних службовців / С. Яроміч, І. Гречкосій // Вісник НАДУ. – 2006. – № 1. – С. 111–115.
22. Ясенчук Ю. Удосконалення владних взаємовідносин у контексті адміністративної поведінки особистості / Ю. Ясенчук // Вісник НАДУ. – 2003. – № 1. – С. 66–73.

УДК 351.752

ВИНИКНЕННЯ ПРОГРАМНО-ІДЕОЛОГІЧНИХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

Сітарський О.В.

аспірант Львівського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентіві України

Annotation

The aim of this article is to consider some trends in the transformation of party typologies

and formation in Ukraine program-ideological type of political parties.

Анотація

Розглянуто деякі напрями трансформації типології політичних партій, становлення в Україні політичних партій програмно-ідеологічного типу.

Ключові слова

Політична партія, програма політичної партії, типологія політичних партій, засади державного управління.

I. Вступ

У період трансформації суспільства змінюється типологія політичних партій, формуються нові їх види. У зв'язку з цим постає проблема дослідження програмно-ідеологічних партій як типу, найбільш сприятливого для формування засад державного управління.

Над розробленням цієї теми плідно працюють фахівці з державного управління, політології, зокрема: Г. Кітшелт визначив певні види політичних партій та досліджував партійний розвиток у посткомуністичній Європі; Р. Гюнтер і Л. Даймонд створили нову типологію політичних партій; С. Волинець розглядав поділ партій за метою діяльності; А. Діксіт і Д. Лондреген порівнювали програмні та клієнтелістські партії.

II. Постановка завдання

Мета статті – розглянути деякі напрями трансформації типології політичних партій та формування політичних партій – програмно-ідеологічного типу в Україні.

III. Результати

Сучасні типології політичних партій у світі виникли наприкінці XIX – в середині XX ст., однак в умовах трансформації суспільства партії суттєво змінилися. Розвиток економіки, розмивання соціальної структури, зміна цінностей суспільства – все це відображається на політичних партіях і державному управлінні. Крім того, поява телебачення, що стало суттєвим посередником у спілкуванні між кандидатами та виборцями привело до зростання акценту на персоналіях політичної партії, водночас партійні програми перестали бути такими привабливими для телебачення. Масове членство в політичних партіях змінилося електоральною мобілізацією, партії почали реагувати на різноманітні конфлікти і навіть світські скандали, нехтуючи подекуди ідеологічними принципами заради електоральної привабливості.

Як ці зміни вплинули на роль політичних партій у формуванні засад державної політики? Державне управління та суспільство вже тривалий час живуть прагненням мати відповідальний уряд. В умовах демократії йдеться про відповідальний партійний уряд. Формування такої моделі відповідального державного правління описана в теоріях Е. Даунса про раціональний вибір [3] та С. Ліпсета та С. Роккана про соціополітичні поділи [7]. Ці науковці розглядають політику

як результат взаємодії між принципалами (“головними акторами” – громадянами і виборцями) та агентами (кандидатами на виборні посади, чиновниками). Модель взаємодії між ними включає в себе п'ять суттєвих складових:

1. Виборці мають політичні вподобання щодо розподілу ресурсів за допомогою держави.

2. Виборні та призначувані чиновники, політики, політичні партії агрегують преференції виборців і відповідні програми, які обіцяють реалізувати в разі перемоги на виборах (для спрощення інформації щодо програм, сформульовані в них вимоги розміщують у традиційній “ліво-правій” шкалі ідеологій).

3. З-поміж пропонованих програм виборці обирають ту, яка найбільше відповідає їхнім уявленням про доцільну державну політику. Також критерієм для виборців слугує відповідальність політичної партії – чи виконала вона свої обіцянки в минулому.

4. Партія або коаліція партій, що виграла вибори, намагається виконати свої обіцянки з метою зберегти довіру своїх виборців та втілити в життя їхні преференції.

5. На наступних виборах громадяни, здійснюючи свій вибір, змушують правлячі та опозиційні партії нести відповідальність за втілення обіцянок у попередній період, оцінюючи таким чином їхні результати та прагнення до реалізації програм.

Така модель добре описує в розвинутих демократіях взаємодію партій з виборцями, проте вона не враховує суттєву відмінність типів партій, які виникають у перехідних суспільствах, де в багатьох випадках відносини між політичними партіями та громадянами ґрунтуються на суто матеріальних стимулах: як політичні партії, так і громадяни прагнуть встановити “належну ціну” за голос на виборах. В. Рендел також наголошує, що подекуди виборці зважають не на програму чи переваги партії, а голосують так, як їм вкаже реальний чи уявний патрон [1]. Якщо демократична відповідальність залежить від реальних успіхів політичних партій у забезпеченні загального блага, економічного зростання, розвитку ринку праці, монетарної політики, то тут йдеться про надання переваги тим чи іншим політичним партіям, нерівномірний розподіл на користь визначених електоральних груп – це клієнтелістська відповідальність. Клієнтелізм демонструє звичайний обмін, коли окремі групи чи індивіди за свої голоси здобувають право доступу до суспільних благ, наприклад, першочергове повернення податку на додану вартість, працевлаштування на пільгових засадах, можливість впливати на розподіл ресурсів тощо.

Для того, щоб зрозуміти підстави консолідації політичних партій та їх ставлення до

державного управління Г. Кітшелт запропонував виділити три види політичних партій: програмні, харизматичні або персоналістські, клієнтелістські. Кожен з видів політичних партій має свої особливості та порізно працює з виборцями [6].

Р. Гюнтер і Л. Даймонд створили нову типологію політичних партій, які розрізняються між собою за організаційними, ідеологічними особливостями та їх спрямованістю (див. рис.) [4].

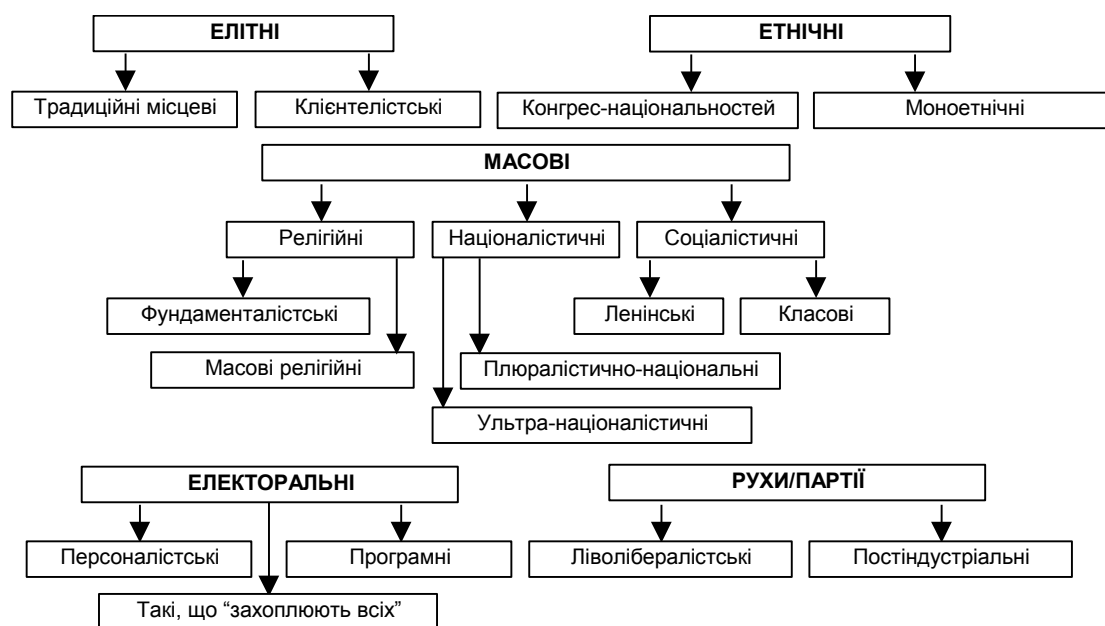

Рис. Типологія політичних партій Р. Гюнтера і Л. Даймонда

Ця типологія містить ряд новацій. По-перше, в ній присутній новий різновид масової партії – протогогемоністська фундаменталістська партія, наприклад, Ісламський Фронт Порятунку в Алжирі. Також визначено новий тип політичних партій – етнічні партії. Зазвичай, це слабкі партії, які викачують з держави гроші і не пропонують чіткої ідеології чи програми. Цей тип партій дослідники розділяють на два підтипи: суто етнічні й “конгрес-національностей – партії”, які об’єднують ряд етнічних груп.

Така досить широка типологія політичних партій – важливий крок до розуміння багатоманітності партій, однак, вона представляє “ідеальні” (у веберівському сенсі) типи політичних партій.

Р. Катц і П. Маєр додають до цієї класифікації новий тип партій – картелі [5]. Це вид партій, що характеризується особливими відносинами з державою, втрачаючи безпосередній зв’язок з виборцями. Вони залежать від державних субвенцій, які підтримують їхнє існування.

С. Волинець пропонує також розрізняти партії за метою, яку вони переслідують: голоси виборців, впровадження політики або ж здобуття посад. Розрізняються партії також за методами роботи з виборцями й внутрішньою організацією. Так, партії, що орієнтовані на здобуття голосів виборців, будуть більш уважні до власного членства і заохочуватимуть вступ до партії. Це потріб-

но, аби залучати додаткових прихильників, акцентуючи увагу на тому, що і так багато їхніх співгромадян підтримують цю партію. Також це створює уявлення про народність партії, її широку соціальну базу, породжуючи надію, що лідери партії також будуть “з народу”. Партії, що мають на меті реалізацію програм, спрямовані на чітко визначені групи електорату. Заради реалізації своїх програм ці партії здатні домовлятися з іншими політичними партіями. Вони мають чітку структуру, об’єднуючи людей зі спільними політичними поглядами. Партії, що прагнуть посад у державних органах, дуже часто акцентують увагу на своїх лідерах, намагаються заручитися підтримкою державних органів влади [10].

Як бачимо, сучасні типології політичних партій розробляються з урахуванням такого важливого критерію, як партійна програма. Однак, у кожній з типологій програмні партії включені до різних видів. Г. Кітшелт виводить цей тип партій з відносин політичних партій і виборців, протиставляючи їм клієнтелістські партії [6]. Р. Гюнтер і Л. Даймонд включають програмні партії до електорального типу, які прагнуть повернути на свій бік виборців; разом з програмними до електоральних входять персоналістські та партії, що прагнуть “захопити всіх” [4]. Багатьох авторів цікавило порівняння програмних та клієнтелістських партій. А. Діксіт і Дж. Лондregen досліджували, як політичні партії роз-

поділяють обіцяне між різними класами (багатими, бідними, стійкими прихильниками і невпевненими виборцями) [2].

М. Шефтер вважає, що програмні партії з'явилися тоді, коли зникло підґрунтя для клієнтелістських відносин. Він вважає, що партія, яка одного разу обрала програмну чи клієнтелістську стратегію взаємовідносин з виборцями, стає заручником цієї стратегії: виборці чекають від неї продовження обраної лінії [8]. Н. Ван де Воллі застосовує цей аргумент до африканських демократій 1990-х рр., зазначаючи, що партії тут часто використовують програмну стратегію, бо не мають відповідних ресурсів для клієнтелістських відносин [9]. Однак, труднощі виникають і з програмами, оскільки перемогу партій на виборах забезпечує не програма, а етнічна чи регіональна ідентичність.

Г. Кітшелът використовував подібні історичні аргументи, щоб пояснити партійний розвиток у посткомуністичній Європі [6]. Програмні партії мали менше успіху і не виникали там, де держава зберігала контроль за розподілом ресурсів, передусім економічним, і давала змогу політичним партіям встановлювати патронажні відносини, а також у тих державах, у яких до початку трансформації панували клієнтелістські відносини.

Наукові джерела, що присвячені програмним партіям, можна поділити на дві групи. Перша група порушує проблему взаємозв'язку між історією і змаганням політичних партій. На перемогу партій працює довіра, яку вони здобувають з кожними новими виборами завдяки виконанню своїх передвиборних обіцянок, за умови, що виборці мають бажання відслідковувати діяльність партій у цьому аспекті. Якщо партії розраховують на покровителя, процес формування програми буде досить повільним, партія не буде докладати достатньо зусиль для залучення виборців. Одного разу скориставшись такою тактикою, партія буде потребувати багато часу та ресурсів, аби переконати виборця, що вона може працювати по-іншому.

Сучасні тенденції розвитку політичних партій дають підстави стверджувати, що партії з традиційних масових все більше набувають ознак електоральних, що потребують підтримки виборців з різних суспільних верств. Втрачається партійна ідентифікація виборців, а більшість держав надає партіям підтримку, зокрема технічну й фінансову, саме тому електоральні партії – це не лише ті, які працюють на виборця, а й ті, які працюють на державні органи, прагнуть заручитися їхньою підтримкою. Бюрократія стає однією з вагомих соціальних груп, на яку орієнтуються партії. Беручи за основу типологію партій Р. Гюнтера і Л. Даймонда, погоджуємося, що електоральні партії можна поділити на такі, що прагнуть “захопити

всіх”, програмні, персоналістські, однак вважаємо за доцільне доповнити цю типологію клієнтелістськими партіями, що мають особливу модель стосунків з виборцями.

Беручи до уваги опрацьовану наукову літературу, погоджуємося, що програма політичної партії відіграє важливу роль в її житті, а саме у відносинах партії з виборцями, справляє вплив на роль партії в державному управлінні, характеризує відносини між партіями та органами державної влади. Оскільки політична програма є критерієм віднесення політичної партії до того чи іншого типу, вважаємо за доцільне відзначити, що програми політичних партій можуть засновуватись на ідеології, потребах цільових груп політичної партії, їх релігійних та національних переконаннях окремих груп. На підставі вищезазначеного програмні партії пропонуємо поділяти таким чином:

- програмно-ідеологічні партії – це партії, які засновують свою програму на певній ідеології (наприклад, партії ліберальні, соціал-демократичні та партії зелених);
- етнічні програмні партії – це партії, програма яких заснована на уявленнях певних етнічних груп щодо цілей політики та державного управління;
- програмні партії суспільних потреб – це партії, що беруть на себе завдання вирішити конкретну проблему певної соціальної групи.

IV. Висновки

В процесі дослідження та аналізу нових підходів до формування сучасної типології політичних партій було зроблено висновок, що запропонований нами тип “програмно-ідеологічна” партія, що має місце у сучасних класифікаціях партій, є важливим інструментом аналізу ролі політичних партій у формуванні засад державної політики та управління.

Література

1. Рэндал В. Политические партии, их социальные связи и роль в политических изменениях [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.dialogs.org.ua/crossroad_full.php?m_id=5835.
2. Dixit A. Ideology, Tactics, and Efficiency in Redistributive Politics [Електронний ресурс] / A.. Dixit, J. Londregan. – Режим доступу: www.cesifo-group.de/portal/page/portal/ifoHome/b-publwp/_wp_abstract?p_file_id=4120.
3. Downs A. Economic Theory of Democracy / A. Downs. – N. Y. : Harper & Row, 1957. – 189 p.
4. Gunther R. Species of Political Parties: A New Typology [Електронний ресурс] / R. Gunther, L. Diamond. – Режим доступу: www.olemiss.edu/courses/pol628/guntherdiamond03.pdf.

5. Katz R.S. Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party [Електронний ресурс] / R.S. Katz and P. Mair. – Режим доступу: www.partyopolitics.org/volume01/v01i1p005.htm
6. Kitschelt H. Citizen–politician linkages: an introduction [Електронний ресурс] / H. Kitschelt and S.I. Wilkinson. – Режим доступу: www.assets.cambridge.org/9780521865050/excerpt/9780521865050_excerpt.pdf.
7. Lipset S. Cleavage Structures, Party Systems and Voter Alignments. The West European Party System / S. Lipset, S. Rokkan ; [Ed. by Peter Mair]. – N. Y. : Oxford University Press, 1990. – P. 91–139.
8. Shefter M. Political Parties and the State: The American Historical Experience [Електронний ресурс] / M. Shefter. – Режим доступу: www.books.google.com/books/princeton?id=g6a7LI-1nAoC&printsec=frontcover&source=gbs_summary_r&cad=0#PPA32.
9. Van de Walle N. African Economies and the Politics of Permanent Crisis, 1979–1999 [Електронний ресурс] / N. Van de Walle. – Режим доступу: www.books.google.com/books?id=DSLdL_0s8tMC&printsec=frontcover&hl=uk&source=gbs_ViewAPl#PPR7,M1.
10. Wolinetz S.B. Beyond the Catch-All Party: Approaches to the Study of Parties and Party Organization in Contemporary Democracies [Електронний ресурс] / S.B. Wolinetz. – Режим доступу: www.olemiss.edu/courses/pol628/wolinetz02.pdf.

УДК 32.001:35.01(477)

ПРОБЛЕМИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В КОНТЕКСТІ ПОСТІНДУСТРІАЛЬНОГО СУСПІЛЬСТВА

Солових В.П.

кандидат наук з державного управління, доцент
Харківський регіональний інститут державного управління НАДУ при Президентіві України

Annotation

In the article the problem of organization of state administration is investigated in postindustrial society. Possible directions of modernization of state administration are determined in Ukraine.

Анотація

Досліджено проблеми організації державного управління в постіндустріальному суспільстві. Визначено можливі напрями модернізації державного управління в Україні.

Ключові слова

Держава, суспільство, постіндустріальне суспільство, державне управління, моделі державного управління.

I. Вступ

В умовах економічної та політичної кризи для України актуальним стає пошук ефективних моделей державного управління. Можна стверджувати, що державне управління цілком залежить від того, яким чином визначаються функції держави, яка модель діяльності державних органів влади визначена як головна для забезпечення функціонування суспільства. У цьому аспекті важливим стає дослідження проблем різноманітного трактування змісту державно-управлінської діяльності, формування якого відбувалося досить тривалий час. При цьому з'явилися різноманітні концепції держави (наприклад, політична, правова, соціальна держава тощо), які відповідали культурним

та організаційним особливостям суспільства і відображали зміст державного управління. Сьогодні суспільний розвиток утворив новий тип суспільної моделі – постіндустріальний або інформаційний, який вимагає відповідного переосмислення ролі та місця держави й державного управління як концентрованого прояву її діяльності.

Проблема управління постіндустріальним (сучасним) суспільством не нова. У західній науковій думці проблемам дослідження сучасного суспільства присвячені праці Д. Белла, Р. Гейлбнера, А. Гідденса, Л. Зидентопа, Р. Інглхарта, П. Козловськи, А. Пшеворського, Д.А. Растроу, А. Тоффлера, Ю. Хабермаса, У. Хаттона, Ф. Фукуями та інших. У філософії, політології, соціології, юридичних науках та державному управлінні здійснюються спроби визначити методи та способи управління сучасним суспільством (В. Авер'янов, Г. Атаманчук, В. Афанасьєв, В. Бабкін, В. Бакуменко, П. Бурдье, А. Кім, В. Корженко, Н. Нижник, І. Пригожин, Б. Рассело та ін.). Проте, у більшості досліджень не встановлюються взаємозв'язок між типом суспільства та змістом державного управління.

II. Постановка завдання

Мета статті – визначити основні напрями модернізації системи державного управління в сучасному постіндустріальному суспільстві.